

TARBIYACHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH

*Turdaliyeva Nilufar**“Maktabgacha ta’lim pedagogikasi va psixologiyasi” yo`nalish talabasi*

Annotatsiya: Mamlakatimizda maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish, turli shakldagi maktabgacha ta’lim tashkilotlarini barpo etish, ularni yuqori malakali, zamonaviy fikrlaydigan tarbiyachilar va mutaxassislar bilan ta’minlash, maktabgacha ta’lim sifatini oshirish, ta’lim-tarbiya jarayoniga ilg’or xorijiy tajribalarni joriy etishga qaratilgan keng ko’lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Kalit soʻzlar: mutaxassis, tashkilot, malaka, fikrlash, tarmoqlash, takomillashtirish

Аннотация: В нашей стране реализуются масштабные реформы, направленные на коренное совершенствование системы дошкольного образования, создание различных форм организаций дошкольного образования, обеспечение их высококвалифицированными процесс.

Ключевые слова: специалист, организация, компетентность, мышление, сетевое взаимодействие, совершенствование.

Abstract: Our country is implementing large-scale reforms aimed at radically improving the preschool education system, creating various forms of preschool education organizations, and providing them with highly qualified processes.

Key words: specialist, organization, competence, thinking, networking, improvement

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2017 yil 30 sentyabrdagi PF-5198-son Farmoniga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalarning sifatli ta’lim-tarbiyasini tashkil etish va ularni har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish vazifalari belgilangan.

Inson kapitalini shakllantirishda maktabgacha ta’lim tizimi eng muhim bo‘g‘in hisoblanadi. Darhaqiqat, maktabgacha ta’lim yoshi garchi inson hayotining qisqa fursati bo‘lsada, bu davrda bola butun hayoti davomida o‘rganganidan ko‘proq narsani anglaydi va o‘rganadi

Uzluksiz ta’lim tizimi jarayoni tashkilotchilari faoliyati ijtimoiy faoliyatning alohida shakli bo‘lgan pedagogik faoliyat bo‘lib, uning maqsadi ta’lim-tarbiya berish va o‘zgarib borayotgan ijtimoiy-iqtisodiy talablar asosida insonlarni tarbiyalashdir. Ta’lim-tarbiya natijasida ta’lim oluvchi shaxsining turli xislatlari, fazilatlar va ko‘nikmalari shakllantiriladi. Bunday o‘zgarishlarni amalga oshirish va rivojlantirish turli pedagogik texnologiyalarni, metod va yondashuvlarni tatbiq etishga asoslanadi. Mazkur metodlar va yondashuvlar, bir tomondan, o‘qituvchining pedagogik faoliyati va ta’lim oluvchining shahsiy xatti-harakatlari ta’siridagi o‘zgarishlar orasidagi qonuniyatlarni ochishga, ularni tahlil qilishga imkoniyat yaratadi. Ta’lim oluvchilar va tarbiyachilarning faoliyatlari, harakatlari, ta’lim mazmuni, metodlar, yondashuvlar, texnologiyalar va ta’lim vositalari orasidagi bog‘liqliklar, tabiat qonuniyatlari kabi obyektiv xususiyatlarga ega hisoblanadi. Uzluksiz ta’lim tizimi jarayonlari samaradoligi haqida jiddiy xulosalar chiqarish uchun muntazam ravishda olib borilgan kuzatishlar, tajribalarga asoslangan tadqiqotlar natijalariga ko‘ra qo‘llanadigan metodlar va yondashuvlarga asoslanish, ta’lim-tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etish va uni boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi. Adabiyotlarda “ilmiy bilish metodlari – bu obyektning o‘rganishning asoslangan izchil usullari va

qoidalaridir. Muayyan fanlarning umummilliy, xususiy va maxsus metodlari farqlanadi. Tabiiyki, fan epidemiologiyasida ularning dastlabki ikkitasi bevosita qiziqish uyg'otadi", deb ta'kidlangan holda kuzatish, induksiya, deduksiya, analiz, sintez, abstraklashtirish, analogiya, modellashtirish kabi metodlar keltiriladi va ular quyidagicha ta'riflanadi: Kuzatish – bu bilishning shunday bir metodiki, bunda subyekt obyektning tuzilishi va rivojlanishiga aralashmaydi. U mavjud sharoitlarni o'zgartirmaydi, chunki unga hech qanday ta'sir ko'rsatmaydi. Kuzatishning ilmiy bilish metodi sifatida afzalligi shundaki, u o'rganilayotgan hodisaning obyektiv manzarasini berishi mumkin. Ilmiy kuzatish – bu chinakam ijod, haqiqiy mahorat va san'atdir.

Demak, tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish va rivojlantirishda ijodiy yondashuv zarur bo'lib, mazkur yondashuvda kuzatish metodi o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Chunki kuzatish jarayonida o'qituvchi tarbiyachilarning dunyoqarashi, mustaqil, erkin fikrlash darajasi, ta'lim-tarbiya jarayoniga va o'rganilayotgan fanlarga bo'lgan munosabatlarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, kuzatish natijalariga asosan o'qituvchi ta'lim-tarbiya jarayonining holatini vaziyatlarga ko'ra aniqlash va zaruriyatga ko'ra vaziyatlarni o'zgartirish, o'qituvchilarni faolligini hamda mustaqil faoliyatini ta'minlovchi metodlarni qo'llash imkoniyatlariga ega bo'ladi. Ilmiy bilim olish metodi ham o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirishga muhim rol uynaydi. Ilmiy bilim olish metodi – induksiya, ya'ni alohida, parchalangan, tizimga solinmagan ma'lumotlardan umumlashtirishlarga, ilmiy gipotezalar, nazariyalar, qonuniyatlar tuzishga o'tish yakka ilmiy faktlardan ularni tushunish va tushuntirishga o'tishni ta'minlaydi. Ilmiy ijodda mushohada yuritish va aqliy xulosa chiqarish xususiydan umumiy, yaxshi rivojlanmagan ilmiy bilimdan teran, yanada rivojlangan ilmiy bilim sari induktiv xulosa chiqarishga asoslanadi.

Analiz – bu bilish predmetini fikran qismlarga ajratish, uning alohida tomonlari, xossalari, belgilarini, ular o'rtasidagi munosabatlarni ajratish, obyektning mohiyatini anglab yetish maqsadida uning turlarini aniqlash demakdir. Sintez – bu predmetning bilingan tomonlari, belgilari, xossalari va hokozolarni fikran birlashtirish, obyektning tuzilishini uning barcha aloqalari, munosabatlari, rivojlanishi va faoliyatiga bog'lab tushunib yetishdir. Analiz va sintez insonning fikrlash usullari, ya'ni ijodiy fikrlash usullari ekanligiga asoslangan holda biz induksiya va deduksiyaning analiz va sintez bilan o'zaro bog'liqligi haqidagi fikrlarga qo'shilamiz.

Bizning fikrimizcha, aynan refleksiv yondashuv jarayonida induksiya va deduksiya, analiz va sintez usullaridan foydalaniladi, ya'ni refleksiv yondashuv jarayonida tarbiyachilarning tahliliy faoliyati tashkil etiladi va tahliliy jarayonda olingan ma'lumotlar tarbiyachilarning boshlang'ich tushunchalari bilan umumlashtiriladi. Shuningdek, refleksiv yondashuvda o'tmishni o'rganish va tahlil qilish jarayonida olingan ma'lumotlarni umumlashtirish induksiyaning ifodalasa, obyektiv baholash asosida o'qituvchilarda aniq va ishonchli ma'lumotlarga asoslangan xulosalar, tushunchalar shakllanishi deduksiyaning ifodalaydi. Tahliliy fikrlash analizni ifodalasa, xulosalar chiqarish sintezni ifodalaydi, bular o'z navbatida, sintez doimo analizga asoslanishini hamda ular biri ikkinchisiz mavjud bo'lmasligini tasdiqlaydi. Bular fikrlash usuli xususiyatlari bo'lib, ularning mazmuni muhim ahamiyat kasb etuvchi sifatlarda, ya'ni yangi tushunchalarni shakllanishi va yangilik yaratish jarayonida namoyon bo'ladi. Bular o'z navbatida divergentlilik, realistik, moslashuvchanlik, tanqidiylik va boshqa fikrlash usullari bilan birgalikda ijodiy fikrlashni tashkil etadi. A.Rasulovning ta'kidlashicha, ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlardan foydalanish ta'lim beruvchi uchun ham, ta'lim oluvchi uchun ham ahamiyatli bo'lib, ta'lim oluvchilarni mulohaza yuritishga, masalalarni tahlil qilishga, mas'uliyatni his qilishga, mustaqil faoliyat ko'rsatishga, shahsiy nuqtai nazarini shakllantirishga, guruh va jamoa bo'lib ishlashga, faoliyatni rejalashtirish va rivojlantirishga o'rgatadi.

Muallifning fikricha, ta'lim jarayonida maqsadga erishish uchun muammoli o'qitishga quyidagi talablar qo'yiladi: qo'yilgan muammoning muhimligi; muammo o'ylab topilmasligi, real hayotdan olinishi; ta'lim oluvchilar uchun muammoning ahamiyatliligi; muammoning aniq muqobil yechimlarga ega bo'lishi; ta'lim oluvchilarning hamkorlikda faol ishlashi; muammoga aloqador axborotlar bazasini yaratilishi. Shuningdek, ta'lim oluvchilarning mazmunli va izchil bilim olishini ta'minlash; muammo yechimlarini topish va uning boshqa yechimlari bo'yicha ham istiqbolli rejalar ishlab chiqish; ta'lim oluvchilarni guruh-guruh bo'lib ishlash va muammoli vaziyatlardan chiqib ketishga o'rgatish; ta'lim oluvchilarda shahsiy mas'uliyat tuyg'usini uyg'otish va mustahkamlash muallif tomonidan muammoli o'qitishning asosiy maqsadlari sifatida keltiriladi. Maktabgacha ta'lim tizimi tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish jarayonlarida yuqorida keltirilgan metodlar bilan bir qatorda, kasbiy faollik, kasbiy kompetentlik, uning mazmun-mohiyati, ahamiyati va zaruriyati borasida ularning boshlang'ich tushunchalarini rivojlantirish, ularda refleksiv yondashuv ko'nikmalari va malakalarini shakllantirish, hamda rivojlantirish uchun tashkil etiladigan ta'lim-tarbiya jarayonlarida ijtimoiy-psixologik va metodologik xususiyatlarga ega bo'lgan trening, interfaol suhbat, integrativ ma'ruza, ishchanlik o'yinlari kabi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Адабиётлар:

- Зияева, У. Т., Латипова, Л. С., & Турсункулова, Д. А. (2024). СОЦИАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ РЕБЕНКА-ДОШКОЛЬНИКА. INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH OF PROBLEMS OF SCIENCE AND EDUCATION., 1(5), 5-12.
- Umida, Z. (2024). FORMING CREATIVE THINKING OF FUTURE EDUCATORS. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS, 4(38), 97-103.
- Зияева, У. (2019). The Role of the Teacher in Learning English. Молодой ученый, (6), 214-216.
- Zhuraeva, N. T. (2021). MATHS KEY OF MIND AND INTELLIGENCE (Methodology for the formation of elementary mathematical representations of children in preschool institutions). Экономика и социум, (1-1), 316-319.